

Výchova charakteru v současné škole

BARBORA BAČÍKOVÁ

Výchova charakteru nemá být jen dalším předmětem nebo aktivitou v nabitých vzdělávacích plánech – spíše má potenciál změnit, jak nad vzděláváním uvažujeme. Prvních pár kroků k zavádění výchovy charakteru do našich škol nastiňuje kniha „Výchova charakteru a výuka ctnosti ve školách“.

Výchova charakteru má potenciál stát se výraznou součástí každodenního života v českých školách. Ne jako další předmět, úkol nebo téma v přehlcených školních vzdělávacích plánech, ale jako filozofie, která veškeré naše učitelské snažení pohání, jako brýle, kterými se učitelé dívají nejen na svou práci a své žáky, ale i sami na sebe. Víme, že žákům nebude stačit mít plnou hlavu informací, a tak jsme se od pouhého transferu vědomostí přesunuli ke kompetencím, které jim umožní dosahovat cílů a obstát v nestabilním světě. Centrum rozvoje charakteru v čele s profesorem Janem Háblem ale vybízí učitele a vzdělavatele učitelů, aby šli ještě o krok dále – k **formování charakteru**. Vzdělaný a schopný člověk bez charakteru a schopnosti sebereflexe totiž nebude pro naši společnost přínosem, ale spíše přítěží – „lotr intelektuál“. Rozvíjet charakter dětí je rozhodně v první řadě úkolem rodiny, ale škola by v tom rodičům měla být přinejmenším oporou. V ideálním případě by se mohla stát místem, kam se rodiče mohou obrátit na odborníky ve výchově charakteru pro radu, inspiraci a pomoc.

Výchova charakteru a výuka ctnosti ve školách

Jubilee Centre for Character and Virtues při univerzitě v Birminghamu se problémem výchovy charakteru ve školách zabývá už od roku 2012. Odborníci z Jubilee Centre se věnují výzkumné a výukové činnosti v oblasti výchovy charakteru a sekulární etice ctností. V češtině vyšla kniha z pera zakladatele centra Jamese Arthura a jeho spolupracovníků *Výchova charakteru a výuka ctnosti ve školách* (Praha: Centrum rozvoje charakteru, 2024. ISBN 978-80-11-03264-7). Kniha podrobně vykresluje, jak se může výchova charakteru projevit v každodenním chodu škol. Nabízí nejen ukázky toho, jak zohlednit rozvoj ctnosti v jednotlivých předmětech, ale také doporučení týkající se celkové školní kultury – ta je jedním z hlavních nástrojů výchovy charakteru. James Artur a kolektiv vysvětlují, že zařadit do kurikula předmět výchova charakteru by nebylo dostačující. Ačkoliv výuka takového předmětu může mít ve škole své místo, aby byla skutečně efektivní, musí být doplněna celkovou změnou školního prostředí. Práci na rozvoji charakteru lze rozdělit do tří klíčových oblastí, které můžeme rozvíjet jak cíleně pomocí explicitních vysvětlení, tak nepřímo skrze kulturu školy. V neposlední řadě můžeme využít také aktivity nad rámec běžné výuky pro žáky, kteří mají o rozvoj svého charakteru zájem.

Výchova charakteru začíná u nové slovní zásoby.

Prvním cílem výchovy charakteru je pomoci žákům **osvojit si jazyk charakteru a ctností**. Už i samotné slovo ctnost zní v češtině poměrně archaicky. Opakovaným používáním slovní zásoby týkající se charakteru ji můžeme oživit. Časté rozhovory o ctnostech, jako jsou odvaha, moudrost, umírněnost nebo třeba přátelství, jsou hlavním způsobem, jak žáky (i nás učitele) naučit uvažovat o charakteru v každodenním životě. Zkusit si společně popsat ctnost, vyjmenovat emoce, které provázejí její uplatnění, nebo výhody, které z ní plynou, nemusí být jen záležitostí hodin etiky. Rozvoj trpělivosti, přesnosti, odolnosti i pokory mohou být skvělými náměty do hodin matematiky, literatura nám umožňuje zkoumat ctnosti postav i autorů a dějepis zase nabízí otázky po silných nebo slabých stránkách historických figur.

Učíme se o charakteru přemýšlet

Umět o ctnostech mluvit ale ještě neznamená umět je i uplatnit v praxi. Žáci potřebují rozvíjet také svůj **morální úsudek – uvažování o ctnosti**. Škola by jim měla umožnit setkávat se situacemi, kdy budou moci sami rozhodnout, jaké jednání je v danou chvíli nejvhodnější, a toto rozhodnutí později reflektovat. Jde o volbu mezi dvěma správnými řešeními na základě vlastního pochopení toho, jak v dané situaci nejlépe projevít např. trpělivost nebo pracovitost. Morální úsudek nevyžaduje jen dobré pochopení toho, co jednotlivé ctnosti znamenají a jakým jednáním se projevují, ale také porozumění sobě samému, svým silným a slabým stránkám. Pomoci žákům nahlédnout, v jakých situacích je pro ně snadné jednat ctnostně a kdy to naopak vyžaduje úsilí a krok mimo komfortní zónu, je důležitou součástí cesty k rozvoji jejich charakteru.

Ctnost v praxi

Posledním cílem výchovy charakteru je umožnit žákům **aktivně si ctnosti vyzkoušet** v praxi. Tady hraje opravdu významnou roli celková kultura školy – oceňujeme žáky pouze za dobrý školní prospěch, nebo vyzdvihujeme stejnou měrou

i projevy zdravého charakteru? Rozumějí učitelé v naší škole tomu, že dobrý charakter se projevuje nejen výjimečnými hrdinskými činy, ale i oddanou každodenní prací, trpělivostí, přátelstvím a překonáváním překážek? Nabízíme možnost být prospěšní druhým, projevit odvahu a odolnost také našim nejmladším žákům, nebo je přehnaně ochraňujeme před všemi nepříjemnostmi? Tyto a další otázky nám mohou pomoci nahlédnout, jestli žáci naší školy mají dostatek prostoru si ctnosti vyzkoušet v praxi a reflektovat svou zkušenost.

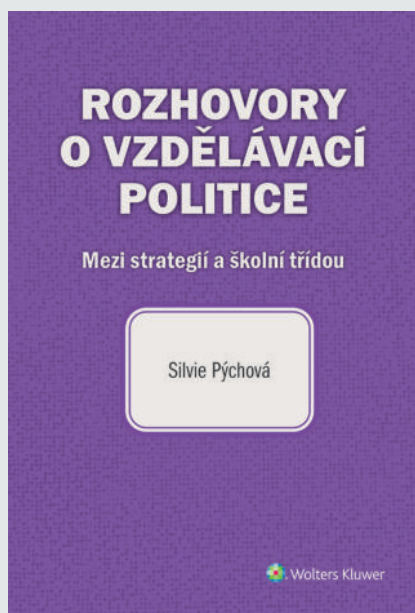
Výchova charakteru si nežadá další políčko v rozvrhu hodin – vyžaduje, abychom jí věnovali celý náš rozvrh, každou hodinu každého předmětu a kulturu celé školy. Nejde o to, abychom zavedli nějakou zásadní systémovou změnu, ale aby proběhla naše vlastní vnitřní proměna, která způsobí,

že budeme ctnostem a charakteru věnovat pozornost, ať už vyučujeme cokoliv a kohokoliv. Profesor Hábl z českého Centra rozvoje charakteru (překladatel citované knihy) nás upozorňuje, že učitel na charakter svých žáků působí vždy, ať o to aktivně usiluje, nebo nikoliv. Můžeme žáky vést ke ctnosti svým příkladem, podnětnými rozhovory i cílenými aktivitami, nebo je můžeme ovlivňovat nahodile a bez rozmyslu. Principy výchovy charakteru nám umožňují nejen vyučovat, ale i vychovávat generaci, která nebude břemenem země, ale darem pro celou společnost.

Centrum rozvoje charakteru pořádá **kurzy pro učitele**, kteří mají zájem rozvíjet se v oblasti výchovy charakteru. Více informací a další zajímavé texty na toto téma najdete na webu www.cerc.cz.



Barbora Bačíková, Centrum rozvoje charakteru, Broumov a Pedagogická fakulta univerzity Palackého



Rozhovory o vzdělávací politice

Mezi strategií a školní třídou

Silvie Pýchová

Kniha rozhovorů není pouze souborem názorů významných osobností českého vzdělávání. Jde o pozvání k přemýšlení o tom, co dnes znamená vzdělávací politika, proč se o ní někdy tak obtížně vede veřejná debata a proč se i dobře formulované záměry často nedaří implementovat do každodenního života škol. Rozhovory nepředkládají jednoduchý recept, ale umožňují porozumět důvodům, proč se české školství vyvíjí a mění pomaleji, než bychom asi chtěli a než bychom si představovali. Ukazuje se, že (a někdy i proč) některé reformy zůstávají na papíře a ve školách se občas mění jinak, než bylo původně zamýšleno.



obchod.wolterskluwer.cz

